

Методичні рекомендації та Програма XX обласного зльоту юних туристів-краєзнавців у 2025 році

І. Творчі майстерні (ТМ)

Творчі майстерні відбуватимуться у онлайн-форматі за допомогою додатку Google-meet. Підключення учасників здійснюється із облікового запису відповідального керівника команди. Запрошення на творчі майстерні учасники отримають у вигляді активного посилання, яке буде надіслане на вказану електронну адресу керівника, зазначеного під час реєстрації на участь у Зльоті.

Творчі майстерні передбачають роботу за шістьма напрямками:

- Історичне краєзнавство; - Археологія; - Фольклор та етнографія;	- Географічне краєзнавство; - Геологія; - Екологічне краєзнавство.

Звіт про пошуково-дослідницьку роботу гуртка, експедиційного загону, творчого об'єднання оцінюватиметься за наступними критеріями:

№	Назва команди	Відображення пошукової експедиційної роботи	Власний вклад дослідників	Глибина дослідження, використання в роботі літературних та архівних джерел	Використання та пропаганда зібраних матеріалів	Наявність ілюстративного матеріалу	Культура мовлення і володіння матеріалом	Загальна сума балів
		10	10	5	5	5	5	40

Творчі майстерні відбуватимуться одночасно для всіх учасників у кожному напрямку роботи окремо. Учасники, які приєдналися до творчої майстерні виступають у порядку черги, встановленою організаторами. Під час виступу окремого учасника Зльоту від кожної команди, інші доповідачі творчої майстерні виступають слухачами, в межах однієї Google-meet зустрічі.

Час виступу для представлення звіту – **до 7 хвилин**. Під час виступу для якісної презентації звіту учасники можуть використовувати додаткові матеріали для висвітлення власної пошуково-дослідницької роботи, наприклад: Power-Point, Canva-Presentation, відеоролики власного монтажу, та інші матеріали, які можливо налаштувати для демонстрації екрану, під час роботи у

Google-meet. Доповідачі творчих майстерень мають бути готові до додаткових запитань від суддівської колегії (1-2 простих запитання) в межах власного дослідження.

II. Методичні матеріали та робочі картки до краєзнавчих станцій

2.1. Краєзнавча станція «Історичне краєзнавство та археологія»

Опис та паспортизація археологічної знахідки

Опис археологічної пам'ятки робиться на основі певних пунктів. Постійними для усіх пам'яток є наступні пункти:

- назва (наприклад, ручка від амфори, або носик стародавнього світильника і т.п.);
- матеріал, з якого виготовлено пам'ятку (випалена глина, метал, дерево, і т.п.);
- розміри (враховується висота, довжина, товщина);
- стан збереженості (добрий, задовільний, незадовільний);
- датування (потрібно буде обрати епоху, до якої може відноситися дана знахідка);
- функціональне призначення (для зберігання продуктів харчування).

Методика археологічних досліджень вимагає сумлінного дотримання правил ведення розкопок та ретельної фіксації археологічних знахідок (артефактів). У процесі польових досліджень виконуються, зокрема, й плани розкопів, на яких графічно фіксується місце знаходження артефактів. Плани супроводжуються поясненнями (легендою). На кожну знахідку складається паспорт, в якому стисло подається опис артефакту. При цьому мають бути вказані назва та локалізація предмету, розміри, матеріал, з якого він виконаний, датування, культурна приналежність, особливі прикмети (оздоблення, техніка виконання, дефекти, тощо).

Всього - 20 балів

Практичне завдання з археології

№ п.п.	Назва артефакту	Функціональне призначення.	Матеріал з якого виготовлено артефакт	Датування артефакту (епоха).	Стан збереження	Усього балів
	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	5 б.
1.	Пряслице	Використовували при прядінні, як тягарець, який насаджували на веретено. Говорить про ткацтво.	Глина	Палеоліт Мезоліт Енеоліт Бронза Залізо	Добрий	
...						

5.						
----	--	--	--	--	--	--

Теоретичні запитання з археології

Всього – 10 балів

№ п/п	Запитання	Ціна питання в балах	Отримані бали
1.	Назвіть найдавніше поселення на території України. <i>А) с.Королево Б) п. Киїк-Коба; В) м. Київ</i>	1	
2.	За якого періоду людина винайшла лук і стріли? <i>Мезоліт (фінальний палеоліт)</i>	2	
3.	В одному із поховань могильника Черняхівської культури на Полтавщині, було знайдено монету. Встановлено що монета мала римське походження. Про що це може свідчити? <i>(про існування шляхів торгівлі або найманство на військову службу в Римській імперії).</i>	3	
...			

Класифікація предметів за типами і видами історичних джерел

Історичне джерело — об'єкт, який існує на час дослідження і містить інформацію про факти минулого, що мають пізнавально-історичне значення. Історичними джерелами вважається все, що було створено людським суспільством і дійшло до нас у вигляді предметів матеріальної культури, пам'ятників писемності, світогляду, моралі, звичаїв, мови. Загальновизнаною є класифікація історичних джерел за типами і видами. Перша стосується всіх джерел. Друга – тільки писемних пам'яток. Тип об'єднує джерела, які однаково кодують і зберігають історичну інформацію. За способом передачі подій минулого історичні джерела поділяються на такі типи: **речові** (знаряддя виробництва, предмети побуту, монети, споруди тощо); **етнографічні** (дані про характерні особливості культури, побуту, звичаїв); **лінгвістичні** (гідроніми – назви рік і озер; **топоніми** – назви країв і місцевостей; **етноніми** – назви племен і народів; **ононіми** – прізвища та імена); **усні** (пісні, думи, легенди, перекази, прислів'я, приказки тощо); **писемні** (записи на папірусі, на пергаменті, на бересті, на папері).

Наймолодшими групами джерел є **фонодокументи і фотодокументи**. Вони з'явилися тільки в другій половині XIX ст. з винайденням фонографа і фотоапарата.

Окремо варто згадати ще один вид джерел – **графіті**. Це стародавні видряпані написи на стінах, на речах, на склі, на кераміці. Тобто, написи на всьому, окрім паперу. Вони найдосконаліше відображають життя слов'ян з X – XI ст. і до наших днів.

Найважливішою є класифікація писемних джерел **за видами**.

Під **видом писемних джерел** прийнято об'єднувати сукупність джерел, що характеризуються однаковістю своєї форми (структури). Це впливає з однакової мети, якою керувалися творці джерела при його створенні. Розділяють наступні види писемних джерел з вітчизняної історії:

1) літописи; 2) законодавчі акти; 3) діловодна документація; 4) приватні акти; 5) статистичні джерела; 6) періодична преса; 7) документи особистого походження: мемуари, спогади, щоденники, листи, автобіографії; 8) літературні пам'ятки; 9) публіцистика і політичні твори; 10) наукові праці з певних історичних періодів.

Практичне завдання з історичного краєзнавства

Всього – 20 балів

№ п/п	Назва історичної пам'ятки 2 бали	Вказати тип джерела вид (для писемних) 2 бал	Отримані бали
1.	Дума про козака Голоту	усний	
2.	Царська монета 1912 року	речовий	
3.	Листи Лесі Українки до Ольги Кобилянської	писемний (лист/епістолярія)	
4			
....			

Теоретичні запитання з історичного краєзнавства

Всього – 10 балів

№ п/п	Запитання	Ціна питання	Отримані бали
1.	У якому році відбулося офіційне хрещення Русі? (998 р.)	1	
2.	Як називався перший писаний звіт законів Київської Русі? (Правда Ярославичів)	2	
3.	Що таке кріпацтво?	3	
...			

2.2. Краєзнавча станція „Екологія”

Всього – 60 балів

1. Відбір проби води з поверхневого шару водойми.
2. Аналіз та опис наданих зразків води.
3. Визначення видових назв запропонованих рослин

4. Перевірка основ теоретичної підготовки з екології.

Відбір проб води (10 балів)

Відбір проб може бути одноразовий (нерегулярний) чи серійний (регулярний).

Проста проба - одноразовий відбір обсягу води, необхідного для аналізу.

Змішані проби - суміш простих проб відібраних одночасно в різних частинах водойми чи в одному місці протягом якогось часу.

В умовах змагань можна запропонувати тільки прості проби.

- проби води відбирають у поліетиленову чи скляну ємкість у кількості, необхідній для проведення аналізів (необхідний об'єм 0,5 - 1л).

- якщо для досліджень не потрібен поверхневий чи придонний шар, то пробу відбирають на глибині 0,5 м у віддаленні від берега 1,5 - 3 м.

- у дрібних невеликих водоймах проба відбирається на середині глибини, по можливості не піднімаючи каламуті із дна.

- перед відбором проби посуд миють 2-3 рази досліджуваною водою (для видалення можливого пилу і бруду, що могли потрапити в склянку).

- посуд заповнюється з повітряним прошарком 1-3 см і відразу закривається кришкою.

- при відборі проби води необхідно проводити фіксацію метеоумов. У першу чергу це температура повітря (вимірюється в тіні на висоті 1 м від поверхні землі термометром), атмосферні опади (хмарність), напрям і сила вітру, вологість повітря.

Температуру води вимірюють там же, де беруть проби води. Термометр необхідно протримати в даній точці не менш 5 хвилин, щоб температура повітря не впливала на результат.

Перед зануренням термометр необхідно зробити більш «ледачим», обмотати спиртову чи ртутну кульку тканиною чи шаром пластиліну. Коли використовується «джерельний» термометр, то вода зі склянки не виливається до зняття результату.

Аналіз та опис наданих зразків води (20 балів)

Загальні зауваження

2.1. Аналіз води слід робити зразу ж після відбору проби, тому що при стоянні води змінюється зміст ряду компонентів.

2.2. Враховуючи швидкість зміни фізичних властивостей і хімічного складу води, здійснюють такий порядок визначень: *мутність, колір, запах, рН, смак.*

2.3. Мутну воду перед аналізом фільтрують: не фільтрують воду тільки при визначенні мутності, рН.

Визначення фізичних властивостей

Мутність

Для визначення ступеню мутності, звичайну пробірку наповнюють досліджуваною водою майже до верху, виставляють її на чорний папір і дивлячись зверху, відмічають результати спостережень.

Відрізняють такі ступені мутності: *прозора, слабо мутна, мутна, дуже мутна.*

Колір

Колір води у водоймах може бути різним, що найчастіше обумовлено різними речовинами, розчиненими в ній. Коричневий колір – наявність заліза, темно-жовтий – органіки, колір води впливає на її прозорість. Для визначення кольору треба

відфільтрувати воду. Потім пробірку наповнюють водою до самого верху. Колір води визначають на білому фоні.

Запах

Для визначення запаху необхідно пробірку заповнити досліджуваною водою на $\frac{3}{4}$ обсягу, закрити пробкою (можна поліетиленовою), кілька разів збовтати, відкрити і відразу нюхати.

Запахи бувають природного походження: землистий, болотний і т.д. і штучного походження: хлорний, бензиновий і т.д.

Інтенсивність можна визначати по шкалі:

0 – немає запаху, 3 – помітний, 1 – дуже слабкий, 4 – чіткий (виражений), 2 – слабкий, 5 – дуже сильний.

рН (кислотність, водневий показник) води

рН більшості природних вод коливається в межах 6,5-9,0.

рН води відкритих водойм поза межами 6,5-8,5 вказує на забрудненість стічними водами.

Визначення рН проводять безпосередньо біля водних джерел відразу після відбору проби. У похідних умовах визначення зручно проводити за допомогою індикаторного паперу (наприклад, папір універсальний індикаторний), який представляє собою готові для застосування смужки, часто у вигляді книжки. Для визначення рН смужку індикаторного паперу занурюють у рідину, виймають і в той же часом порівнюють одержане забарвлення зі шкалою, що додається, як правило, до упаковки. Порівняння забарвлення слід проводити у затінку або при розсіяному сонячному світлі, бажано на білому тлі.

Смак води визначають при умові відсутності підозри на її забрудненість. Визначення проводять при температурі 20-25⁰С і 50-60⁰С. При визначенні смаку воду набирають у рот невеликими порціями і не ковтають. Відмічають не тільки смак води (солоний, гіркий, кислий і ін.), але й присмаки (залізистий, в'язучий і ін.).

Дані заносяться в таблицю:

Дата відбору води _____	Глибина відбору води _____
Водний об'єкт _____	Кількість відібраної води _____
Географ. прив'язка _____	Метеоролог. умови _____
(місце взяття проби) _____	під час взяття проби _____

Температура води (грд.С)	Колір води	Смак	Прозорість	Мутність	Запах	Водневий показник рН

Висновки: _____

Визначення видових назв запропонованих рослин (15 балів)

Пропонується визначити видову назву рослин (по картках, або на визначеній ділянці) 5 рослин по 3 бали

Перевірка основ теоретичної підготовки з екології (15 балів)

№п/п	Запитання	Ціна питання	Отримані бали
1		3	
2		3	
3		3	
4		3	
5		3	

2.3. Краєзнавча станція «Географічне краєзнавство та геологія»

Всього – 60 балів

1. Визначення зразків гірських порід та мінералів
2. Опис ділянки лісу з визначенням формули деревостану
3. Перевірка основ теоретичної підготовки з геології та географії України.

Опис ділянки лісу – 26 балів (формула деревостану – 10 балів, видовий опис ярусів – 14 балів, ступінь зімкнутості крон – 2 бали)

Головним підсумком виконання цього завдання на зльотах прийнято вважати формулу деревостану. Команді насамперед необхідно підрахувати кількість дерев різних порід на окресленій ділянці. Приймаючи загальну кількість дерев за 10 балів, частку дерев різних порід також виражають у балах. Таким чином, формула ділянки лісу, де зростають 10 осик, 6 верб та 4 берези, матиме вигляд 5О 3В 2Б.

Може трапитися, що на ділянці зі значною кількістю дерев росте лише одне дерево певної породи, яке неможливо відобразити у формулі в цілих балах. Тоді фіксується його одинична наявність: 5Д 3Л 2К ОдГ – формула ділянки, на якій зростають 12 дубів, 9 лип, 5 кленів і одна груша.

Також до завдання входять визначення ярусності лісу з видовим описом ярусів та окомірне визначення ступеня зімкнутості крон.

У разі проведення зльоту онлайн завдання виконується за наданою схемою ділянки лісу, на якій позначені дерева різних порід та представники рослинності інших ярусів. Видовий склад потрібно буде визначити за фотографіями рослин.

Визначення та опис гірських порід та мінералів – 24 бали

Завдання виконують за таким планом:

1. Назва зразка (2 бали)
2. Порода чи мінерал (1 бал).
3. Генезис, тобто походження (0,5 бала).
4. Практичне застосування (0,5 бала).

В умовах виконання завдання онлайн учасникам будуть запропоновані фото та

описи зразків. Можливі також підказки щодо поширення родовищ та етимології назв мінералів чи порід.

Перевірка теоретичної підготовки з географії України та геології – 10 балів (по 2 бали за кожну відповідь)

Перевірка теоретичних знань передбачатиме відповіді на 5 питань відповідної тематики, що базуються на шкільних курсах географії 6–8 класів.

Приклади запитань:

1. До якого типу рельєфу за походженням належать зсуви, обвали, осипища?
2. Яка з річок, що протікають територією України, є другою за довжиною в Європі?
3. Який прилад використовують для вимірювання атмосферного тиску?
4. Як називається процес механічного руйнування та хімічної зміни гірських порід і мінералів під дією змін температури повітря, вітру, природних вод, життєдіяльності організмів?
5. Яку назву має найбільше зледеніння, що поширювалося на територію сучасної України?

Додаткові методичні матеріали розміщені за покликанням

<https://drive.google.com/drive/folders/1sMJHdSEqX3fSGJYiDAisW7ADNDEcdKP4>

2.4. Краєзнавча станція «Фольклор і етнографія»

Всього 60 балів

Завдання на станції складатимуться з двох блоків: теоретичного та практичного.

Блок 1. Перевірка основ теоретичної підготовки з питань фольклору та етнографії України.

Оцінка теоретичної підготовки – 30 балів.

Запитання будуть різного рівня складності, стосуватимуться різних сфер життя та побуту українців, народної творчості, ремесел та промислів, архітектури, кухні, традицій і звичаїв та інше.

Блок 2. Практичні завдання

1) Опис предметів народного побуту.

Оцінка завдання – 20 балів.

Побут – позавиробнича сфера діяльності людей, пов'язана із задоволенням ними своїх власних матеріальних та культурних потреб (житло, одяг, їжа, відпочинок тощо).

Побут також охоплює звичаї, обряди, традиції, які відображають особливості життя конкретного класу, нації, народності, етнічної групи. Це означає, що він включає в себе зазвичай – задоволення людських потреб, починаючи з найпростіших матеріальних і закінчуючи духовними (у тому числі культури і мистецтва).

Для опису командам можуть бути запропоновані 1-2 предмети, які зображені на ілюстрації нижче, зокрема: рушник, сито, коромисло, хлібна лопата, коцюба, піч, рогач, відро, ночви, хлібна діжа.

Команді буде надано предмет (чи предмети) або їхнє зображення. Опис предметів проводиться за такою схемою:

- назва предмета;
- матеріал чи матеріали, з якого (яких) виготовлено предмет, спосіб виготовлення;
- його практичне застосування у повсякденному житті;
- обрядове використання (коротко: в яких обрядах та яким чином);
- символічне значення орнаменту (якщо такий є).

Відповіді записуються учасниками у роздруковану картку, зразок якої наведено нижче.

Приклад «Опис предмета народного побуту»

Назва предмета	Матеріал, спосіб виготовлення	Практичне застосування	Обрядове використання	Символічне значення орнаменту	Отримані бали
Скриня	Дерево, окуте залізом. Оброблення деревини, ковальство	Для зберігання одягу, рушників, та цінних предметів	Скриню використовували під час весільного обряду. Її урочисто вносили до господи нареченого як посаг нареченої	Рослинний орнамент. Дерево життя, дерево роду, квіти – символ жіночої вроди, серце – жіночий початок	

При перевірці виконання завдання суддя може задати запитання стосовно змісту певного пункту опису. Учасники зможуть доповнити свої відповіді усно і отримати за це позитивні оцінки.

2) Коротка характеристика фольклорного тексту.

Оцінка завдання – 10 балів.

Команді пропонується фрагмент тексту із дитячого фольклору, який учасники описують у роздрукованій картці за схемою:

- жанр твору;
- вказати учасників події (чи обряду);
- вказати назву події (чи обряду), що зображено у творі.

3. Попередні умови проведення туристсько-краєзнавчого експедиційного маршруту (ТКЕМ)

Під час туристсько-краєзнавчого експедиційного маршруту учасники змагаються з навичок польової краєзнавчої роботи, спортивного орієнтування в заданому напрямку та долають етапи з пішохідного туризму.

Змагання проводяться на дистанціях першого класу, відповідно до Правил змагань зі спортивного туризму 2024 року та Технічного регламенту з проведення змагань з пішохідного туризму 2021 року та даних Умов.

Команда в складі 6 осіб повинна пройти маршрут по закритій пересіченій місцевості, знайти краєзнавчі залікові станції і контрольні пункти (КП), подолати етапи з пішохідного туризму. На маршрутах знаходяться етапи з пішохідного туризму та контрольно-залікові станції:

1. Археологія та Історичне краєзнавство
2. Екологія
3. Фольклор і етнографія
4. Географічне краєзнавство та Геологія

Команди починають роботу на залікових станціях та етапах з пішохідного туризму, згідно з графіком. Час, який команда зекономить при виконанні завдань на контрольно-заліковій станції та етапі з пішохідного туризму, може бути використаний для проходження наступного етапу орієнтування. У разі запізнення на контрольно-залікову станцію та етапи з пішохідного туризму команда допускається до виконання завдань, але лише у випадку, якщо запізнення не перевищує часу, відведеного для роботи на станції.

У випадку, коли час запізнення перевищує час, визначений для роботи на станції, команда до виконання завдань та до проходження етапу з пішохідного туризму не допускається.

Обладнання станцій та етапів виконується організаторами змагань.

При вході на кожну контрольно-залікову станцію учасники команди заходять в зону виконання завдання, отримують завдання та виконують його. Виконання завдань має за мету перевірку рівня знань, умінь та навичок учасників за різними напрямками краєзнавчих досліджень.

Команда повинна мати необхідне спорядження для виконання робіт на краєзнавчих станціях та подолання етапів-перешкод.

Термін виконання завдання на кожній станції – 30 хвилин, 5 хвилин з яких відводиться для перевірки суддями завдань і виставлення результатів у картку команди. Після виконання завдання команда у повному складі рухається далі по маршруту.

Дистанція по маршруту між краєзнавчими контрольно-заліковими станціями та етапи з пішохідного туризму включає орієнтування в заданому напрямку.

ПЕРЕЛІК ЕТАПІВ З ПІШОХІДНОГО ТУРИЗМУ

(проходить вся команда)

- підйом по схилу;
- траверс схилу (горизонтальні ділянки);
- рух по жердинах;
- переправа по мотузці з перилами.

Результати роботи на краєзнавчих станціях, етапах-перешкодах з пішохідного туризму, виконання завдань з орієнтування оцінюється в балах.

Остаточний порядок проходження завдань, орієнтування, та етапів з пішохідного туризму буде визначено ГСК напередодні проведення маршруту та повідомлено в групі **Telegram** (Додаток 2).

Зльоту юних туристів-краєзнавців

Програма проведення XX обласного зльоту юних туристів-красзнавців у 2025 році

№	Термін проведення /подання матеріалів на суддівство	Вид програми	Посилання на гугл-форму для подання технічних заявок та матеріалів на суддівство	К-сть учасників	Форма проведення	Примітки
Реєстрація на участь у XVIII зльоті юних туристів-краєзнавців						
1	До (подання заявки на участь)	Реєстрація	https://forms.gle/Ueg44gA1kFDSjKsT9	6 учасників (з них не менше 1 особи протилежної статі)	Google-форма	Для учасників Зльоту – група в Telegram https://t.me/+npMwhi69VgRiMGly
Творчі майстерні						
1	До	Реєстрація на участь у творчих майстернях	https://forms.gle/1WbPwLicaULPLFSCA	1 учасник на секцію	Google-форма	*реєстрація учасників для нагородження у виді Творчих майстернях
2	20 травня 2025 р.	Творчі майстерні: - Екологія; - Археологічне краєзнавство - Історичне краєзнавство	https://meet.google.com/uzr-arfy-fjo	1 учасник на секцію	Онлайн-виступ	Графік підключення на ТМ Екологія – 12:00 год. Археологія та Історичне краєзнавство – 13: 00 год.
3	21 травня 2025 р.	Творчі майстерні: - Геологія - Географічне краєзнавство; - Фольклор та етнографія	https://meet.google.com/fxy-dfvh-qba	1 учасник на секцію	Онлайн-виступ	Графік підключення на ТМ Геологія та Географічне краєзнавство – 12:00 год. Фольклор та етнографія – 13:00 год.
Туристсько-краєзнавчий маршрут. Виконання завдань на краєзнавчих станціях						

1	22 травня 2025 р. Дендропарк м. Полтава	Туристсько- краєзнавчий маршрут	-	Командна робота	Очний формат	-
---	--	------------------------------------	---	--------------------	--------------	---

Головний суддя

Юлія РЯБУХА

Головний секретар

Наталія ПОРУБАЙ

Старші судді краєзнавчих станцій та туристського маршруту:

Історичне краєзнавство та
археологія

Юлія РЯБУХА

Географічне краєзнавство
та геологія

Євгеній КОПИЛЕЦЬ

Екологічне краєзнавство

Наталія ПОРУБАЙ

Фольклор та етнографія

Юлія ЯРОШЕНКО

Туристська смуга

Анатолій КРИВОРУЧКО